

Mr. BRANKA TURKULIN
Institut za turizam, Zagreb, Hrvatska
Institute for Tourism, Zagreb, Croatia

UDK 025.48(497.4)
Primljeno: 20.12.1999.
Izvorni znanstveni rad

TEZAVURUS TURIZMA*

Nove spoznaje potrebne za razvoj turizma nastaju na temelju uvida u postojeća znanja, dokumente i podatke, što bi trebale osigurati biblioteke fakulteta i istraživačkih ustanova, dokumentacijski centri, baze podataka, koristeći "isti jezik" i prilikom bibliografske obrade i prilikom pretraživanja. Tezaurus, kao kontroliran i dinamički rječnik takvog jezika, mora odražavati svu kompleksnost turizma koji se razvija kao zajednički nazivnik za skup različitih znanosti, disciplina i djelatnosti, polazeći od metoda i terminologije tih disciplina, ali u isto vrijeme sve više razvijajući vlastitu znanstvenu paradigmu. Interdisciplinarni i višejezični tezaurus turizma još ne postoji i Institut za turizam pokreće projekt njegove izgradnje.

Opisane su osnovne značajke tezaurusa i metode rada (analitička i sintetička ili sistematska), vanjska i suštinska obilježja tezaurusa turizma na temelju kojih će se utvrditi i njegova struktura. Detaljno je opisan i dosadašnji rad koji obuhvaća prikupljanje pojmova - ključnih riječi na hrvatskom i engleskom koje će tvoriti osnovni korpus kandidata za deskriptore, a koji moraju imati "literarno jamstvo", tj. biti preuzeti iz nekog izvora s provjerenim znanstvenim autoritetom.

Ključne riječi: tezaurus, turizam, ključne riječi, multidisciplinarnost, klasifikacijska shema turizma, Institut za turizam.

UVOD

Sa stajališta gotovo svih područja ljudskog djelovanja, kasne devedesete godine ovog stoljeća obilježene su upravo zastrašujuće brzim razvojem tehnologije, velikim i globalnim bazama podataka, te dokumentima u elektroničkom obliku (multimedijski digitalni zapisi, hipertekst, baze cjelovitog teksta). Karakteristika informacijskog društva u kojem živimo jest, između ostalog i činjenica da korisnik samostalno, bez posredovanja informacijskih stručnjaka, korištenjem svjetskih informacijskih mreža, može pretraživati i dobivati ne samo informacije o dokumentima, već, u nekim slučajevima, i same dokumente.

Tendencija prožimanja raznih disciplina obilježava gotovo sva područja. Dobar primjer je turizam, koji upravo danas nastavlja s velikim usponom. Sve više ljudi ima sve više slobodnog vremena koje žele provesti i što kvalitetnije iskoristiti na putovanjima izvan mjesta stalnog boravka, a za osmišljavanje sadržaja koji se nude turistima brine se sve više ljudi iz brojnih djelatnosti. Kako bi se omogućilo postizanje novih znanja potrebnih za razvoj turizma, neophodno je imati uvid u postojeća znanja, dokumente i podatke, što bi trebale osigurati biblioteke fakulteta i istraživačkih ustanova, dokumentacijski centri, baze podataka.

* Pojam *tezaurus* preuzet je iz lat. *thesaurus*, a prema grč. *thēsauros* (blago, riznica), u hrvatskom je jeziku udomaćen u fonetiziranom obliku te kao takav sastavni je dio terminološkog nazivlja u lingvistici i informacijskim znanostima.

Za razliku od većine prirodnih i nekih društvenih znanosti koje čak stoljećima razvijaju vlastite znanstvene metode, terminologiju i klasifikacije, turizam se razvija kao zajednički nazivnik za skup različitih znanosti, disciplina i djelatnosti, polazeći od metoda i terminologije tih disciplina, ali u isto vrijeme sve više razvijajući vlastitu znanstvenu paradigmu. Turizam se kao jedinstvena cjelina studira na fakultetima, istražuje u institutima. Postoje časopisi s atributom 'znanstveni' u kojima se objavljuju znanstveni i stručni radovi, održavaju se znanstveni skupovi, izdaju stručne knjige itd. (Doduše stručnjaci se još uvijek spore da li turizam kao djelatnost ima vlastitu znanost i koje je vrste - neki tvrde da je to posebna disciplina, neki da je 'multidisciplinarno područje', 'fenomen' itd. Ipak, sigurno je da više disciplina raznih znanosti ima veze s turizmom.)

Biblioteke i centri specijalizirani za prikupljanje i obradu građe iz područja turizma u sklopu su različitih znanstveno-istraživačkih ustanova ili fakulteta (koji se bave nekim, ali ne svim aspektima turizma), a dubinu i opseg obrade prilagođavaju interesima svojih korisnika, raspoloživom osoblju, tehnološkoj opremi i financijskim sredstvima. Navedene razlike rezultiraju neujednačenošću u obradi i time sve težim pronalaženjem odgovora. Budući da svjetska informacijska mreža nalaže potrebu za ujednačenim, lako prevodivim i razumljivim načinima označivanja, pretraživanja i pronalaženja dokumenata, valja razbiti postojeću parceliranost interesa i omogućiti globalni, demokratični protok informacija.

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske pokrenulo je projekt Sustav znanstvenih informacija Hrvatske (SZI) koji za sada uključuje podsustave Prirodoslovlje, Tehnika i Biomedicina, a planira se i skoro pokretanje podsustava Humanistike i Društvenih znanosti (u sklopu kojih se turizam može smatrati zasebnom disciplinom). Projekt SZI će preko mrežnih servisa širokom krugu znanstvenika i stručnjaka omogućiti online pretraživanje bibliotечnih kataloga i bibliografija svih vrsta dokumenata, kao i cjelovitih tekstova. Međutim, da bismo sa što većom preciznošću i potpunošću mogli pronaći relevantne znanstvene i stručne radove, moramo koristiti "isti jezik" i prilikom bibliografske obrade i prilikom pretraživanja.

Problemi koji se pojavljuju prilikom sadržajne obrade radova s područja turizma mogu se uočiti na nekoliko razina. Glavni problem leži u multidisciplinarnosti turizma, odnosno prisutnosti i preklapanju pojmova iz drugih znanosti i djelatnosti i njihovoj različitoj konotaciji u turizmu. Drugi problem je mjesto i uloga turizma u sustavima znanosti i djelatnosti, gdje se pojmovi vezani uz turizam ne nalaze "okupljeni zajedno", već su pridruženi drugim znanostima i djelatnostima: ekonomiji, putovanju, slobodnom vremenu, ugostiteljstvu itd. Treći problem jest nedostatak ujednačenosti kod bibliotečno-dokumentacijske obrade građe s područja turizma u globalnim razmjerima: ne postoje tezaurski niti prihvaćena znanstvena klasifikacija za turizam¹, niti postoji klasifikacija s definiranim vrstama dokumenata i tipovima njihovog sadržaja. Tezaurus, odnosno rječnik umjetnog, dokumentacijskog jezika za obradu i pronalaženje dokumenata s područja turizma nije jednostavan, budući da mora odražavati svu kompleksnost predmetnog

¹ O potrebi i važnosti takve klasifikacije pisao je Hitrec (1989), objavivši u Hitrec (1991) vlastito rješenje na hrvatskom i u Hitrec i Turkulin (1997) na engleskom jeziku. Shema je nazvana Klasifikacijska shema za turizam (KST) i od 1988 godine primjenjuje se u Biblioteci Instituta za turizam u Zagrebu. O KST shemi također govore Slavić i Turkulin (1997) i Turkulin (1997, 1998).

područja, te sadržavati potrebne i dozvoljene pojmove. Postojeći pojmovnici nisu prikladni za tu svrhu jer ne slijede znanstvenu hijerarhiju koja mora biti okosnica tezaurusa.

1. TEZAURUS: TEORIJSKA POLAZIŠTA

Jedno od osnovnih obilježja svake znanosti jest njena terminologija. Mustafa-Elhadi (1990) objašnjava da pouzdana terminologija zahtijeva precizno definirane koncepte i dobro konceptualno razvrstavanje u nekom području, što čini tzv. taksonomsko stablo. Rey (1995) ističe da živimo u doba brzih promjena znanstvenih spoznaja, interdisciplinarnih istraživanja, što se odražava i na terminološkom planu. Citkina (1996) objašnjava da se u kratkom vremenskom razdoblju pojavljuju specifične komunikativne situacije koje se često ne stignu registrirati u rječnicima, ali jako utječu na vrstu terminologije koja će se koristiti u budućnosti. Terminološke promjene uočavamo na nekoliko razina: individualnoj (naročito u društvenim i humanističkim znanostima); znanstvenoj; određenog predmetnog područja (često se posuđuju termini iz drugih područja); jezičnoj (semantičkoj); kulturnoj (primjese različitih dodatnih konotacija). Strukture terminoloških sustava koje odražavaju pojmovne strukture mijenjaju se od jezika do jezika, prema predmetnim područjima i relativne su. Neka se predmetna područja preklapaju, neka proučavaju iste predmete sa različitim stajališta, za različite svrhe, primjenjujući različite metode.

Po strukturi kontroliran i dinamički rječnik semantički i generički povezanih naziva koji pokrivaju određeno područje znanja, tezaurus je po svojoj funkciji instrument za terminološku kontrolu. Terminološka kontrola podrazumijeva dvosmjerni proces: prevođenje s prirodnog jezika, kojeg upotrebljavaju autori dokumenata, bibliotekari i korisnici prilikom postavljanja upita, u (polu)umjetni dokumentacijski jezik, ali i prevođenje s dokumentacijskog na prirodni jezik. Rječnik koji tvori tezaurus mora biti nedvosmislen; strukturiran, kako bi osigurao bolju definiciju svakog naziva i omogućio istraživanja na različitim stupnjevima općenitosti ili specifičnosti; iscrpan i evolutivan (mora pratiti razvoj znanstvenih spoznaja i moći inkorporirati nove ideje i pojmove). Prema području znanja koje pokrivaju, tezaurusi mogu biti jednodisciplinarni ili višedisciplinarni (interdisciplinarni, multidisciplinarni). Prema broju zastupljenih jezika mogu biti jednojezični ili višejezični. Sastoje se od glavnog dijela, koji mora pružati potpunu informaciju za svaki odobreni pojam - deskriptor i pomoćnih dijelova - kazala. Raspored prikazanih pojmova u glavnom dijelu komplementaran je rasporedu pojmova u kazalu: ako je glavni dio ureden sistematski, kazalo je abecedno, i obrnuto. U glavnom dijelu prikazani su pojmovi i njihovi međusobni odnosi. To su odnosi ekvivalencije (koji rješavaju istoznačnice, bliskoznačnice, riječi koje se različito pišu ili izgovaraju, kratice i akronimi, te prevedenice); hijerarhijski odnosi (podređeni ili nadređeni, kod kojih se razlikuju generički (generički/specifični) i partitivni (cjelina/dio)); asocijativni odnosi (koji upućuju na srodni pojam). Koriste se razni simboli i numeričke oznake i/ili notacije pojmova, definicije, bilješke o primjeni te kratke informacije o izvoru. Tezaurusi mogu biti organizirani polihijerarhijski i/ili facetno, tako da može biti više nadređenih ili podređenih pojmova za jedan naziv. Facetna struktura dozvoljava koordinaciju i subordinaciju među elementima prema različitim kriterijima (o čemu govore Čiganik (1990); Fujikawa (1991); McIlwaine (1996); Pollitt (1997); Rockmore (1991, 1992). Negrini (1991) govori o polihijerarhijskoj (facetnoj) shemi koja

simultano dozvoljava nekoliko puteva pristupa. Sastoji se iz onoliko stabala koliko ima disciplina, a svako stablo ima hijerarhiju vlastitih razreda. Za razliku od monohijerarhijskog stabla, ovu strukturu predstavlja nekoliko odvojenih stabala, a svako označava drugi kriterij, gdje se disciplina promatra kao faceta: pridodaje joj se značenje razlikovnog kriterija.

Postoje neka zajednička obilježja, nekoliko tipova odnosa između tezaurusa i klasifikacijskih shema (Svenonius (1997); Williamson (1992)): 1. neovisni klasifikacijski sustavi i tezaursi podržavaju jedni druge u pretraživanju; 2. mnogi su tezaursi načinjeni s potpuno integriranim komponentama klasifikacije i tezaurusa; 3. neki tezaursi proizašli su iz klasifikacijskih sustava. Svima je zajednička ideja jednostavnog pojma, principi facetne analize, te odnosa - ekvivalencije, hijerarhijskih i asocijativnih. Paralelno s pomacima u raznim znanostima prema interdisciplinarnosti, u recentnoj se literaturi raspravlja i o nužnosti višedisciplinarnih, višejezičnih, višenamjenskih tezaurusa (npr. Dextre Clarke (1997); Francu (1996); Howarth (1996); Multilingual ... (1994); Roulin (1992); Roulin i Gilchrist (1997); Schubert (1995); Stern i Rischette (1991)). Mnogi autori bave se raznim problemima vezanim uz koncipiranje i izgradnju raznih tezaurusa kao neophodnim pomagalom kod velikih baza podataka (kao Cochrane (1992); Dimitrova (1992); Fidel (1992); Gillman (1997); Green (1996); Hudon (1996); Rees-Potter (1991); Schmitz-Esser (1991); Scott i Fonseca (1992); Soergel (1996); Vasiljev (1990)). Aitchison, Gilchrist i Bawden (1997), oslanjajući se na postojeće standarde (ISO 2788, ISO 5964), i iskustva prikazana u opsežnoj literaturi, osim teorijskih osnova, daju sveobuhvatne i mnoštvom izabranih primjera ilustrirane upute za izgradnju tezaurusa, kao i pregled raznih vrsta problema na koje se nailazi pri izgradnji tezaurusa različitih područja.

Rees-Potter (1992) ističe nekoliko karakteristika društvenih i humanističkih znanosti na koje treba obratiti pažnju kod izgradnje tezaurusa. U prvom redu to je potreba za pristupom raznim vrstama građe iz raznih disciplina, što znači da tezaursi moraju osigurati interdisciplinarni pristup, tj. omogućiti korisniku dostup terminologiji raznih disciplina. Zatim, česta je upotreba termina iz svakodnevnog, govornog jezika u specijaliziranim značenjima. Postoji mnoštvo pojmova preslabe ili preširoke definicije. Tehnički žargon koristi se u vrlo specifičnom značenju. Naglašena je važnost kontekstualne informacije: korisnik mora prepoznati teorijske, političke, konceptualne granice pojma. Vrlo je česta upotreba složenih fraza kojima se izriču pojmovi. Standardni odnosi među pojmovima u tezaurusima društvenih znanosti imaju i dodatna obilježja: kod odnosa ekvivalencije zbog neujednačenosti definicija pojmova u (raznim) društvenim znanostima ima malo pravih sinonima, a mnoštvo kvazi-sinonima; hijerarhijski odnosi među pojmovima društvenih znanosti nisu od prevelike važnosti budući da mnogi pojmovi društvenih znanosti uopće ne ulaze u hijerarhijske odnose; u vezi s asocijativnim odnosima ističe se važnost jasnog definiranja faceta pojmova. Potrebni su veliki vokabulari s pojmovima visoke specifičnosti. Širi pojmovi imaju manju važnost osim kao veze između različitih stajališta, tj. prikazujući kontekst.

Terminologija neke znanstvene discipline popisuje, definira i izražava pojmove kojima znanstvenici (autori dokumenata) oblikuju znanje o aspektu stvarnosti kojeg proučavaju. Bibliotekari, utvrđujući predmete tih dokumenata, moraju poznavati terminologiju područja, ali i rječnike za predmetno označavanje - tezauruse koji se temelje na terminologiji, premda nisu samo to. Dok su, prema Rey (1995), terminološki popisi

zbirke specijaliziranih termina iz pojedinih disciplina, s definicijama ili kontekstima, tezaursi su popisi leksičkih jedinica (deskriptora ili nedeskriptora) koji pripadaju jednoj ili nekoliko specijaliziranih disciplina čije je semantičko okruženje specificirano odnosima (hijerarhijski, asocijativni, ekvivalencije).

2. PLAN IZGRADNJE TEZAURUSA TURIZMA

Budući da je rad na tezaursu uvijek složen i često neizvediv bez uske suradnje tima stručnjaka, u ovom poglavlju dat će se pregled osnovnih značajki rada na tezaursu za turizam, kako bi se utvrdila polazišta za skori stvarni projekt. Realizacija projekta odvijat će se prema prihvaćenim standardima i uputama. Međutim, neki poslovi već su započeti u Biblioteci Instituta za turizam u Zagrebu, pa će se dati i pregled do sada učinjenog.

Prije službenog početka rada na tezaursu, odnosno odobrenja projekta, trebat će utvrditi vanjska, formalna i suštinska obilježja tezaurusa turizma.

Utvrđivanje vanjskih obilježja:

- treba ustanoviti brzinu rasta baze dokumenata: što je broj dokumenata koje treba obraditi veći, skuplji su troškovi unosa podataka i obrade i teže je osigurati sredstva za opsežan i detaljan tezaurs. S druge strane, ako nije osigurana potrebna dubina obrade, posljedica je velik broj pronađenih dokumenata označenih istim oznakama, što poskupljuje pretraživanje
- treba definirati broj jezika: pretpostavlja se da će dvojezični tezaurs (na hrvatskom i engleskom jeziku) posve zadovoljiti potrebe
- treba definirati profile i broj stručnjaka koji će raditi na tezaursu.

Utvrđivanje suštinskih obilježja:

- treba provjeriti granice uključenih disciplina: koja su jezgrena područja gdje će pojmovnik morati biti razrađeniji; te u kojoj su mjeri prisutna marginalna područja
- treba utvrditi za koja su područja izrađeni tezaursi ili slični pojmovnici, te proučiti njihovu strukturu i vidjeti koliko su međusobno kompatibilni
- treba definirati krajnje korisnike, njihovu stručnost i poznavanje stručne terminologije.

2.1. Područje i struktura tezaurusa turizma

Iako će tezaurs turizma biti prije interdisciplinarnan nego multidisciplinarnan, svakako će trebati znati koje su discipline uključene. Multidisciplinarnost turizma pregledno je prikazana Klasifikacijskom shemom turizma (KST), koja se koristi za stručenje građe s područja turizma u Biblioteci Instituta za turizam, pa se KST shema

može koristiti kod određivanja disciplina. Shema ima 8 glavnih skupina od kojih neke predstavljaju turizam u odnosu prema jednoj ili nekoliko okupljenih srodnih disciplina (npr. 2 - turizam i gospodarstvo; 4 - turizam i društvo; 5 - turizam i prostor), dok druge predstavljaju turizam u užem smislu, kao posebnu disciplinu (npr. 1 - turizam i teorija, istraživanja, obrazovanje; 3 - turističko tržište; 6 - turistička politika i organizacija; 7 - praćenje i prognoziranje turizma; 8 - vrste turizma). Takvo je razlikovanje moguće i na svim podređenim razinama: pojedine podskupine opet mogu predstavljati pojmove iz turizma kao posebne discipline ili mogu odražavati turizam u odnosu na nešto drugo. Čak i na krajnjoj razini, kad govorimo o deskriptorima, tu granicu je ponekad teško ustanoviti.

Prema sadašnjim opažanjima i spoznajama tezaurus turizma trebao bi biti facetno organiziran, s facetama entiteta, radnje, svojstva, mjesta, vremena, discipline.

2.2. Metode gradnje tezaurusa turizma

Empirijski rad na tezaurusu turizma treba provoditi kombinirajući dvije glavne metode: analitičku (pragmatičku) i globalnu (sintetičku ili sistematsku):

- sistematskom metodom, koristeći iskustva eksperata i prikazujući organizaciju turizma kako se predaje na fakultetima u Hrvatskoj i inozemstvu valja ustanoviti discipline usko vezane uz turizam. Ovaj dio posla dijelom je već napravljen u Institutu za turizam i može ga se prikazati KST shemom. Zatim treba provjeriti za koje od tih disciplina postoje ili su u pripremi tezaurusi, prikupiti ih i ustanoviti njihovu strukturu². Od njih izdvojiti facetne tezauruse i provjeriti mogu li se te facete primijeniti i na turizam;
- pragmatičkom metodom treba prikupljati pojmove, na dva načina: traženjem odgovarajućih pojmova - članova stvarnih odrednica i prikupljanjem ključnih riječi navedenih od strane autora ili urednika uz objavljene znanstvene i stručne radove. Ovaj rad također je započet. Prikupljeni pojmovi tvorit će osnovni korpus, a pojmovi - kandidati za deskriptore svrstavat će se u odgovarajuće facete, uz strogu terminološku (jezičnu i logičku) kontrolu. Sustavom uputnica i simbolima definirat će se njihovi međusobni odnosi: radi li se o odnosima ekvivalencije, hijerarhije ili asocijativnim odnosima.

2.3. Prikupljanje pojmova za tezaurus turizma

Radu na prikupljanju pojmova prišlo se na dva načina: bilježenjem pojmova korištenih u predmetnim odrednicama koje se dodjeljuju u samoj Biblioteci Instituta za turizam i bilježenjem ključnih riječi navedenih uz objavljene radove. U ovom radu skoncentrirani smo na objavljene ključne riječi, budući da su to pojmovi iza kojih stoje stručni autoriteti i za očekivati je da odražavaju stupanj razvoja stručne terminologije

² Treba proučiti i prikaze takvih tezaurusa, npr. Czap (1991), Felluga, Lucke i Palmera (1991), te literaturu navedenu uz Aitchison, Gilchrist i Bawden (1997).

turizma kao znanstvene discipline. Dosadašnji rad obuhvaća izbor izvora pojmova (ključnih riječi) koji će činiti osnovni korpus tezaurusa; pripremu osnovnog korpusa za analiziranje (uz računalnu podršku); početak analiziranja osnovnog korpusa.

2.3.1. Izbor izvora ključnih riječi za osnovni korpus

Ključne riječi moraju imati "jamstvo" (literary warrant), tj. biti preuzete iz nekog izvora s provjerenim znanstvenim autoritetom. To su:

- članci iz domaćih i inozemnih časopisa i zbornika uz koje su objavljene ključne riječi, na hrvatskom i/ili engleskom jeziku (to su i najrelevantniji izvori)
- ostale vrste građe kojima su većinom (iako ne nužno) sami autori naknadno dodijelili ključne riječi, za potrebe izvještaja Ministarstvu znanosti i tehnologije.

2.3.2. Priprema osnovnog korpusa za analiziranje

Definiranje osnovnog korpusa i proces pripreme za njegovo analiziranje empirijski je postupak kojeg će se detaljno opisati kako bi se omogućilo njegovo eventualno ponavljanje.

Rad se velikim dijelom odvija pomoću računala. Koriste se programi ISIS u kojem je izrađena aplikacija za bibliografsku bazu podataka i Microsoft Excel u kojem se rade razna sortiranja u svrhu okupljanja pojmova, te određivanje hijerarhijske strukture pridruživanjem klasifikacijskih oznaka KST sheme pojedinim pojmovima.

→ U programu ISIS u bibliografskoj bazi treba fiksirati zapise iz kojih će se analizirati ključne riječi. Svaki od zapisa posebno se označuje radi mogućnosti kasnijih provjera. Kao posebna datoteka obilježavaju se zapisi koji imaju ključne riječi i na hrvatskom i na engleskom (datoteka A), a kao posebna oni u kojima postoje ključne riječi samo na hrvatskom ili samo na engleskom (datoteka B). Iz svakog zapisa (obiju datoteka) ispisivat će se sljedeći elementi, jedno ispod drugoga:

- **redni broj** zapisa u bazi i prefiks '1=' uz svaku ključnu riječ na hrvatskom,
- **redni broj** zapisa u bazi i prefiks '2=' uz svaku ključnu riječ na engleskom - u novom retku, jedno za drugim:
- **redni broj** zapisa u bazi, prefiks '3=' uz oznaku zapisa (razlikujemo da li se radi o članku, knjizi, studiji itd.); prefiks '4=' za godinu (objavljivanja dokumenta ili održavanja skupa - uzete su u obzir razne kombinacije prisutnosti podatka o godini, budući da zapisi iz kojih se uzimaju ključne riječi mogu biti glavni ili podređeni, te se odnositi i na publiciranu građu, ali i na sivu literaturu); prefiks '5=' uz prezimena autora; prefiks '6=' uz naslov;

prefiks '7=' uz naslov dokumenta iz kojeg je preuzet članak; prefiks '8=' uz naziv skupa.

Primjer jednog zapisa iz datoteke A:

4584*1=otoci
4584*1=obitelj
4584*1=strategija
4584*1=turizam
4584*1=ciljevi
4584*1=razvojni faktori
4584*1=ekonomija malih razmjera
4584*1=poduzetništvo
4584*1=identitet
4584*1=tradicija
4584*1=okruženje
4584*1=Hrvatska
4584**2=islands
4584**2=family
4584**2=strategy
4584**2=tourism
4584**2=aims
4584**2=factors of development
4584**2=economy small proportions
4584**2=entrepreneurship
4584**2=identity
4584**2=tradition
4584**2=environment
4584**2=Croatia
4584***3=c*4=1994*5=Montana*6=Primjena ekonomije malih razmjera u strategiji razvoja turizma hrvatskih otoka*7=Strategija održivog razvitka hrvatskih otoka. Hvar, 19-21.5.1994*8=Simpozij

→ U programu ISIS svaka se datoteka priprema za uvlačenje u druge programe. Zapisi se pritom automatski redaju prema rednom broju iz baze.

→ U programu Excel obje se datoteke (A.txt i B.txt) uvlače se kao "delimited", s tim da je "delimiter" zvjezdica, a broj zvjezdica određuje u koji će se stupac smjestiti određeni podaci. Svaki zapis prepoznaje se po zajedničkom rednom broju iz baze (mf). Prefiksi uz pojedine izraze također određuju stupac, a uvedeni su radi kontrole. Primjer gornjeg zapisa (datoteka A.txt) uvučenog u Excel, gdje su sasvim pregledno nanizani pojmovi na hrvatskom i ispod njih pojmovi na engleskom jeziku.:

4584	l=otoci							
4584	l=obitelj							
4584	l=strategija							
4584	l=turizam							
4584	l=ciljevi							
4584	l=razvojni faktori							
4584	l=ekonomija malih razmjera							
4584	l=poduzetništvo							
4584	l=identitet							
4584	l=tradicija							
4584	l=okruženje							
4584	l=Hrvatska							
4584								
4584		2=islands						
4584		2=family						
4584		2=strategy						
4584		2=tourism						
4584		2=aims						
4584		2=factors of development						
4584		2=economy small proportions						
4584		2=entrepreneurship						
4584		2=identity						
4584		2=tradition						
4584		2=environment						
4584		2=Croatia						
4584								
4584			3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij

→ Za daljnji rad u Excelu *.txt datoteke se pretvaraju u *.xls: A.txt postaje A.xls; B.txt postaje B.xls. Zbog dužine svaka se datoteka uređuje zasebno.

→ Kod datoteke A.xls slijedi ručno "seljenje" pojmova na engleskom uz odgovarajuće izraze na hrvatskom. Pritom se provjerava i odgovaraju li zaista prijevodi pojedinih pojmova, kao i njihov poredak. Naime, često ključne riječi na engleskom nisu navedene istim redoslijedom kao na hrvatskom; ponekad ima više verzija prijevoda; ima slučajeva da nedostaju odgovarajući termini bilo na hrvatskom ili engleskom. Intervencije u ovoj fazi ograničavaju se na sljedeće:

- ako je prevedeni izraz na drugom mjestu, ručno se prenese uz odgovarajući pojam na hrvatskom
- ako ima više verzija prijevoda na engleski, one se ostavljaju, a izraz na hrvatskom se kopira
- ako nedostaju izrazi bilo na hrvatskom ili engleskom prijevod se ne radi.

→ U posebnom retku, u svakom se stupcu nalaze ostali podaci o zapisu, koji se kopiraju u svaki redak s ključnim riječima. Prikaz tako uređenog gornjeg primjera:

4584	1=otoci	2=islands	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=obitelj	2=family	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=strategija	2=strategy	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=turizam	2=tourism	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=ciljevi	2=aims	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=razvojni faktori	2=factors of development	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=ekonomija malih razmjera	2=economy small proportions	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=poduzetništvo	2=entrepreneurship	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=identitet	2=identity	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=tradicija	2=tradition	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=okruženje	2=environment	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij
4584	1=Hrvatska	2=Croatia	3=c	4=1994	5=Montana	6=Primjena	7=Simpozij	8=Simpozij

→ U datoteci B.xls ručni je postupak nešto jednostavniji, budući da nema provjere prijevoda, već samo kopiranje donjeg retka uz odgovarajuće ključne riječi.

→ Zatim slijedi provjera i sortiranje po pojedinim stupcima, tj. provjera da li se u pojedinom stupcu nalaze podaci s odgovarajućim (istim) prefiksima.

→ Uređeni dokumenti su kraći od početnih i slijedi spajanje dokumenata (datoteke A.xls i B.xls spajaju se u C.xls), a prefiksi iz pojedinih stupaca mogu se obrisati.

2.3.3. Početak analiziranja osnovnog korpusa

Ukupni broj redaka u datoteci C.xls označuje ukupni broj upotrijebljenih izraza. Iako pretpostavljamo da ukupni broj redaka uvelike premašuje stvarni broj različitih izraza, prvi dio analize će se raditi na ovom korpusu. Smatramo da je važno znati porijeklo svakog od tih izraza (zato smo ručno kopirali ostale podatke u svaki redak), kao i koliko puta se svaki koristio kao ključna riječ (što može biti važno kod finalnog odlučivanja o deskriptoru, ali i o eventualnom proširivanju klasifikacijske sheme).

Broj različitih izraza može se dobiti izradom jednostavnih kazala u programu ISIS, gdje se kao "naslov" navodi svaka ključna riječ, a ispod se nižu redni brojevi zapisa u bazi u kojima se taj izraz pojavljuje. Izrađena su kazala posebno za ključne riječi na hrvatskom i posebno na engleskom jeziku, gdje se uz pojedine termine navodi i broj njihovog pojavljivanja (ručno se zbrajaju redni brojevi). Međutim ova kazala ne trebaju se uzimati kao polazni korpus ključnih riječi kojima se pridružuju klasifikacijske oznake, već ona mogu služiti kao kontrolni popisi. Nisu uzeta kao glavno pomagalo stoga što nije moguće saznati "unatrag" kojem izrazu (i da li) na engleskom odgovara izraz na hrvatskom, a i pojedinim izrazima nije moguće odrediti porijeklo.

2.3.3.1. Razvrstavanje pojmova

→ Dok se kod izbora izraza za pojmove korištene u predmetnim odrednicama može postići dosljednost, barem na planu jezične kontrole, u smislu izbjegavanja sinonimije, homonimije i polisemije, kod prikupljenih ključnih riječi međutim ujednačenosti nema. Kako bi se dobio osnovni korpus kandidata za deskriptore tezaurusa turizma, dobivenu datoteku C.xls treba prirediti. Priređivanje objedinjuje dva koraka:

- onim ključnim riječima koje predstavljaju pojmove koji se nalaze (ili bi se trebali nalaziti) u KST shemi dodaju se klasifikacijske oznake KST sheme. Bez obzira jesu li to jednostavni ili složeni, u obzir dolaze samo pojmovi koji se mogu predstaviti jednom oznakom. Npr. "marketing u turizmu" je složeni pojam, ali mu odgovara samo KST oznaka "36". Uključuju se također ključne riječi koje predstavljaju geografske pojmove, dobivajući oznake skupine 10 iz KST sheme, kako bi se kasnije odmah mogle izdvojiti kao geografski pojmovi
- ostale ključne riječi razvrstavaju se prema sljedećim vrstama pojmova: opće vrste individualnih entiteta; razni pojmovi u vezi s turizmom; razni opći pojmovi. Posebno se obilježavaju ključne riječi koje sadrže više pojmova, npr. "hrvatski turizam".

→ Nakon toga slijedi sortiranje prema klasifikacijskim oznakama, čime se okupljaju isti ili slični pojmovi odnosno izrazi. Primjer jedne skupine:

2234-1	vikendice	holiday homes	8115	3=c
2234-1		seasonal homes	6107	3=c
2234-1		second home	3851	3=c
2234-1		second home community	3851	3=c
2234-1		second homes	6236	3=c
2234-1	sekundarne rezidencije	secondary residences	788	3=c
2234-1	vikendice	secondary residences	1572	3=t

U prvom stupcu su klasifikacijske oznake; u drugom izrazi na hrvatskom, u trećem na engleskom, u četvrtom redni broj zapisa u kojem se ta ključna riječ pojavila, a u idućim stupcima zadržani su prefiksi uz odgovarajuće vrste podataka, radi lakšeg snalaženja. Navedene ključne riječi uglavnom se podudaraju s nazivom klasifikacijske oznake, koja glasi: 2234-1 - sekundarne rezidencije. Iako još nisu konzultirani i drugi izvori (predmetna kazala), kod ovog će primjera vjerojatno deskriptor na hrvatskom biti "sekundarne rezidencije", a na engleskom "second homes". Ostali izrazi smatrat će se sinonimima.

Većina ključnih riječi, međutim, u ovoj fazi potpada pod drugu vrstu primjera, gdje je jedan dio termina istovjetan s nazivom skupine u klasifikacijskoj shemi; drugi dio bi se mogao podvesti pod istu oznaku (postoji, naravno, mogućnost da se zbog takvih pojmova shema proširi):

3221-1	rekreacija	recreation	5707	3=c
3221-1		recreation	8685	3=c
3221-1		recreation + leisure	2790	3=c
3221-1	aktivna i pasivna rekreacija	active and passive recreation	8060	3=c
3221-1		outdoor recreation	6304	3=c
3221-1	rekreacija i turizam		537	3=m

dok treću skupinu termina čine složeni pojmovi za koje još ne znamo hoće li im oznaka odgovarati (makar i proširena, tj. dodana shemi), ili su to pojmovi koji nikako neće moći biti deskriptori. Vrlo često se takve ključne riječi sastoje od pridjeva i imenice, koji se bez većih teškoća mogu jezično prevesti u dvije imenice. Npr. "recreation expenditures" bez daljnje se može dobiti već i običnim "presjekom" (upotrebom Booleovog logičkog operatora "i") imenica "recreation" i "expenditure" (obje riječi već postoje kao podskupine u shemi). Ovdje je neobično važno konzultirati druga predmetna kazala, te svakako stručnjake, koji jedini mogu ocijeniti razliku između sadržaja ovakvog složenog pojma i sadržaja "presjeka" dva pojma:

3221-1		recreation adaptive programming	1181	3=c
3221-1		recreation business district	3518	3=c
		recreation expenditures	6100	3=c
		recreation supply	6118	3=c
	arhitektura za odmor	recreational architecture	8206	3=c
		recreational centers for workers	754	3=c
		recreational choice	6219	3=c
	rekreacijska klimatologija	recreational climatology	4409	3=m
		recreational events	8477	3=c
		recreational home developments	6107	3=c
		recreational homes	8971	3=c
		recreational vacations	8678	3=c
		recreational vehicles	1147	3=c

Paralelno s razvrstavanjem ključnih riječi prema vrstama pojmova izdvajaju se izrazi navedeni kao ključne riječi koji sadržavaju više pojmova ili deskriptora, a upućuju na specifičan problem (kod nekih slučajeva zapravo možemo govoriti o predmetnim odrednicama). Dok, s jedne strane, ključna riječ "kompatibilni elektronički informacijski i rezervacijski sustav" predstavlja jedan pojam, postoje brojni primjeri izraza navedenih kao ključne riječi koji su zapravo rečenice odnosno koji bi mogli stajati kao naslovi:

- turoperatorska, detaljistička i receptivna funkcija turističkih agencija
- aktualni turistički tokovi i njihova prostorno-funkcionalna organizacija i položaj Mediterana
- sistematizacija i inovacije društveno-humanističkih elemenata u turizmu
- valorizacija ekonomskih učinaka i mogućnosti razvitka sportsko-rekreacijskog turizma.

Sustavno proučavanje takvih "ključnih riječi" moglo bi biti tema nekog budućeg istraživanja.

2.3.3.2. *Idući koraci u radu s ključnim riječima*

→ Kad razvrstavanje pojmova, odnosno pridruživanje oznaka KST sheme pojedinim ključnim riječima bude završeno, oblikovat će se nekoliko skupina pojmova, a svaku će trebati pospremiti kao posebnu datoteku:

- a) pojmovi iz turizma (s oznakama KST sheme)
- b) razne vrste općih pojmova (nekoliko podskupina)
- c) geografski pojmovi (s oznakama KST sheme)
- d) druge vrste individualnih entiteta (nekoliko podskupina)
- e) izrazi navedeni kao ključne riječi koji ne predstavljaju novi složeni pojam, nego više pojmova

od kojih će kandidati za tezaurus biti u skupinama a) i b). Naime, skupine c) i d) odnose se na individualne entitete kod kojih je važno u prvom redu voditi računa o jedinstvenom obliku, na kojeg se može upućivati također sustavom uputnica, a "ključne riječi" iz skupine e) ne mogu biti kandidati za deskriptore no vrijedi ih okupiti u svrhu budućih analiza.

→ Datoteke sa skupinama a) i b) preimenovat će se u nove, kako bi se moglo zbrojiti iste ključne riječi koje se ponavljaju kod raznih autora, a da izvorne datoteke s jamstvom svih autora ostanu raspoložive za daljnja istraživanja.

2.3.4. *Buduće faze rada na tezaurusu turizma*

→ U tezaurus turizma trebaju ući izrazi za pojmove u vezi s turizmom i izrazi za ostale vrste općih pojmova. Taj postupak odvijat će se u nekoliko koraka:

- Pojmovi s oznakama KST sheme svrstavat će se u facete entiteta, radnje, svojstva, mjesta i vremena. Ujedno će se ustanoviti treba li dodati i druge facete.
- Posebno će se oblikovati datoteka za ostale vrste općih pojmova
- Nakon toga i opći će se pojmovi svrstavati u facete, kao i pojmovi iz turizma. Izgleda da će veliku važnost imati faceta radnje, jer su i među vrstama pojmova koji se pojavljuju kao članovi predmetnih odrednica i među ključnim riječima uočeni razni nespecifični izrazi. Najčešće su to opći pojmovi velike učestalosti: ključne riječi koje označavaju neku radnju ili proces.

→ Međutim najopsežniji i najzahtjevniji dio posla odvijat će se ipak na pojmovima iz turizma. Njima treba, nakon dodjeljivanja oznaka KST sheme i svrstavanja u facete, određivati i međusobne odnose, te ih obilježavati odgovarajućim simbolima i oznakama tezaurusa. Korpus pojmova iz turizma treba provjeravati i upotpunjavati poglavito prema predmetnim kazalima objavljenim u knjigama i časopisima, te drugim relevantnim sekundarnim izvorima. Tu će biti nužna aktivna suradnja sa stručnjacima pojedinih disciplina (npr. za marketing, informatiku, oblikovanje prostora itd.).

→ Provjera i ocjena korisnosti kandidata za deskriptore može se postići ispitivanjem:

- učestalosti pojavljivanja u stručnoj literaturi ili u postojećim informacijama. Kao polazna iskustva mogu se koristiti rezultati analize učestalosti vrsta pojmova iz Turkulin (1998), s tim da bi se ispitivanje moralo produbiti na razinu pojedinih pojmova.
- vjerojatnog pojavljivanja u upitima korisnika. Do sada za turizam sustavno ispitivanje u tom pravcu nije učinjeno, budući da za njegovu provedbu trebaju dodatna sredstva, oprema i uključeno osoblje.
- odnosa prema već usvojenim deskriptorima (ekvivalencije, hijerarhije ili asocijativnim)
- pogodnosti i autentičnosti u aktualnoj terminologiji, usko surađujući s ekspertima
- efikasnosti i podesnosti za izražavanje značenja odgovarajućeg pojma.

3. ZAKLJUČAK

Zbog multidisciplinarnosti turizma; neprikladnosti bilo koje od postojećih klasifikacijskih shema za obuhvaćanje svih vrsta dokumenata i područja; činjenice da se uz znanstvene radove sve više objavljuju i ključne riječi (koje se mogu koristiti kao elementi za pretraživanje i kao kandidati za deskriptore); brzog rasta broja jedinica označenih istim oznakama; potreba i želja korisnika za pretraživanjem riječima prirodnog jezika, u Biblioteci Instituta za turizam započele su pripreme za izradu tezaurusa turizma. To je specijalna biblioteka s još uvijek ne prevelikim rastom novih jedinica (godišnje se obradi oko 600 svezaka i oko 1500 članaka) koje obrađuje ali, za potrebe korisnika, i pretražuje isti tim stručnjaka jer tehnički uvjeti još ne omogućuju samostalno pretraživanje drugim korisnicima. Imajući međutim na umu izvjesno skoro uključivanje društvenih znanosti, u sklopu kojih se turizam može smatrati kao posebna disciplina, u Sustav znanstvenih informacija Hrvatske, nameće se pitanje rječnika za obradu i pretraživanje dokumenata s područja turizma.

Postupak izrade tezaurusa iz područja turizma tek je započeo i detaljno su opisani samo koraci (postupci) koji su već učinjeni. U njima je do sada sudjelovala samo B. Turkulin, dok je za provjeru i rješavanje pravih problema nužna suradnja s dr. T. Hitrecom i drugim stručnjacima. Naglasak je u ovom radu bio na opisivanju postupka osiguravanja i provjere porijekla ključnih riječi, posebice u "prebacivanju" datoteka iz bibliografske baze (iz programa ISIS) u tablični procesor (Excel), čime se željelo dokazati da izgradnji tezaurusa možemo prići koristeći relativno jednostavne i jeftine programe; utvrditi opseg i slabosti "ručnog", mehaničkog dijela posla; "intelektualni", pravi dio posla što više olakšati: omogućiti nadzor u svakoj fazi rada; osigurati "okupljenost" navedenih ključnih riječi u svrhu njihove kasnije analize.

S obzirom na sljedeće momente: rad se može obavljati (i nadzirati) pomoću računala; postoji specijalna klasifikacijska shema koja može odražavati strukturu tezaurusa; već su oblikovane datoteke s kandidatima za deskriptore (na hrvatskom i/ili engleskom jeziku) koje se mogu koristiti kao osnovni korpus; u Institutu za turizam zaposleni su stručnjaci posve kompetentni za provjeru i verifikaciju pojedinih termina; Biblioteka raspolaže sa stotinjak publikacija iz područja turizma u kojima postoje predmetna kazala, kao i abecedarijem na engleskom jeziku predviđenim za enciklopediju turizma, Institut za turizam upravo je pogodna institucija koja se može prihvatiti zadatka izgradnje dvojezičnog (na hrvatskom i engleskom) tezaurusa turizma.

LITERATURA

1. Aitchison, J.; Gilchrist, A.; Bawden, D. (1997) *Thesaurus construction and use: a practical manual*. 3rd ed., Aslib, London, 211 p.
2. Ciganik, M. (1990) Key faceted structures in text as a background for text understanding, *Advances in knowledge organization*. 1: 97
3. Citkina, F. (1996) Terminology organization and change, *Advances in knowledge organization*. 5: 355-362
4. Cochrane, P. A. (1992) Indexing and searching thesauri, *Janus or Proteus of information retrieval, Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 161-177
5. Czap, H. (1991) Representation of interrelated economic concepts and facts, *Advances in knowledge organization*. 1: 194-201
6. Dextre Clarke, S. G. (1997) The construction of a multilingual thesaurus, based on a classified structure, *Knowledge organization for information retrieval*, FID, The Hague, p. 120-128
7. Dimitrova, G. (1992) Thesaurus semiotics and thesaurus lexicography, *International classification*. 19 : 2: 86
8. Felluga, B.; Lucke, S.; Palmera, M. (1991) From a system of descriptors to a thesaurus for the environment, *Advances in knowledge organization*. 3: 73-84
9. Fidel, R. (1992) Thesaurus requirements for an intermediary expert system, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 209-213
10. Francu, V. (1996) Building a multilingual thesaurus based on UDC, *Advances in knowledge organization*. 5: 144-154
11. Fujikawa, M. (1991) Concept theory and facet analysis of knowledge units - with emphasis on AI research, *Advances in knowledge organization*. 2: 25-36
12. Gillman, P. (1997) Thesauri to aid retrieval from very large text databases: subject term retrieval from large text resources, and the problems of ambiguity, *Knowledge organization for information retrieval*, FID, The Hague, p. 113-119
13. Green, R. (1996) Development of a relational thesaurus, *Advances in knowledge organization*. 5: 72-79
14. Hitrec, T. (1989) *INDOK-centar u turizmu : važnost, djelatnost, problemi, Teorija i praksa turizma* 1-2: 52-56
15. Hitrec, T. (1991) *Klasifikacijska shema za izradu stvarnih kataloga INDOK-centra za turizam*, Zbornik radova Instituta za turizam, Institut za turizam, Zagreb, p. 157-165

16. Hitrec, T.; Turkulin, B. (1998) Document processing in tourism: a scientific approach, Leisure, culture and tourism in Europe : the challenge for reconstruction and modernisation in communities, 10th ELRA Congress, Dubrovnik, Croatia, September 29-October 1, 1997, ed. by Wolfgang Nahrstedt, Tonka Pancic Kombol, Institut für Freizeitwissenschaft und Kulturarbeit e.V. (IFKA), Bielefeld, p. 355-370.
17. Howarth, L. C. (1996) An exploratory study into requirements for an interdisciplinary metathesaurus, *Advances in knowledge organization*. 5: 273-274
18. Hudon, M. (1996) Preparing terminological definitions for indexing and retrieval thesauri: a model, *Advances in knowledge organization*. 5: 363-369
19. ISO 5964. Documentation - Guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri, ISO, Geneva, 1985.
20. ISO 2788. Documentation - Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri, ISO, Geneva, 1986.
21. McIlwaine, I. C. (1996) New wine in old bottles: problems of maintaining classification schemes, *Advances in knowledge organization*. 5: 122-136
22. Multilingual thesaurus management and term retrieval system : user documentation. Version 3.0., OECD, Paris, 1994
23. Mustafa-Elhadi, W. (1990) The contribution of terminology to the theoretical conception of classification languages and document indexing, *Advances in knowledge organization*. 1: 98-106
24. Negrini, G. (1991) Objectives and multidisciplinary nature of a mission-oriented project, *Advances in knowledge organization*. 3: 130-148
25. Pollitt, A. S. (1997) Interactive information retrieval based on faceted classification using views, *Knowledge organization for information retrieval*, FID, The Hague, p. 51-56
26. Rees-Potter, L. K. (1991) Dynamic thesauri: the cognitive function, *Advances in knowledge organization*. 2: 145-150
27. Rees-Potter, L. K. (1992) How well do thesauri serve the social sciences?, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 303-307
28. Rey, J. (1995) International tendencies in terminology and indexing, *Subject indexing : principles and practices in the 90's*, K.G. Saur, Muenchen etc., p. 256-277
29. Rockmore, M. (1991) Facet analysis and thesauri for corporate information retrieval , *Advances in knowledge organization*. 2: 233-238
30. Rockmore, M. (1992) Structuring a flexible faceted thesaurus record for corporate information retrieval, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 319-328
31. Roulin, C. (1992) Sub-thesauri as part of a metathesaurus, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 329-336
32. Roulin, C.; Gilchrist, A. (1997) A multilingual thesaurus for indexing descriptions of goods; characteristics and links with the corresponding classification scheme, *Knowledge organization for information retrieval*, FID, The Hague, p. 97-104
33. Schmitz-Esser, W. (1991) New approaches in thesaurus application, *International classification*. 18 : 3: 143-147
34. Schubert, K. (1995) Parameters for the design of an intermediate language for multilingual thesauri, *Knowledge organization*. 22 : 3-4: 136-140
35. Scott, M.; Fonseca, F. (1992) Methodology for functional appraisal of records and creation of a functional thesaurus, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 127-134
36. Slavić, A.; Turkulin, B. (1998) Knjižnična klasifikacija online i prevodenje klasifikacijskih oznaka na prirodni jezik. Rad izlagala A. Slavić na seminaru "Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture", Rovinj, 19-21. studenoga 1997. Tekst prezentacije objavljen u zborniku radova skupa (str. 188-193), a kompletan tekst objavljen u Sloveniji (Prevajanje

- klasifikacijskih oznak v naravni jezik, Knjižnica : glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije 42 : 1: 45-63).
37. Soergel, D. (1996) SemWeb: proposal for an open, multifunctional, multilingual, system for integrated access to knowledge about concepts and terminology, *Advances in knowledge organization*. 5: 165-173
 38. Stern, A.; Rischette, N. (1991) On the construction of a super thesaurus based on existing thesauri, *Advances in knowledge organization*. 2: 134-144
 39. Svenonius, E. (1997) Definitional approaches in the design of classification and thesauri and their implications for retrieval and for automatic classification, *Knowledge organization for information retrieval, FID, The Hague*, p. 12-16
 40. Turkulin, B. (1997) Sadržajna obrada : problemi i rješenja iz perspektive jedne specijalne biblioteke. Trosatno predavanje u okviru projekta "Current trends in library and information science", Skopje, 25-26. lipnja 1997. (u organizaciji Bibliotekarskog društva Makedonije, Hrvatskog bibliotekarskog društva i zagrebačkog Filozofskog fakulteta)
 41. Turkulin, B. (1998) Primjena Sintaktičkog sustava za predmetno označivanje pri obradi građe s područja turizma (i/ili fonda Biblioteke Instituta za turizam): magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb
 42. Vasiljev, A. (1990) Enhancement of the subject access vocabulary in an online catalogue, *Advances in knowledge organization*. 1: 163-170
 43. Williamson, N. J. (1992) Restructuring UDC: problems and possibilities, *Classification research for knowledge organization*, Elsevier Science Publishers B.V., FID, Amsterdam, p. 381-387

Summary

THESAURUS OF TOURISM

New knowledge necessary for tourism development is based on existing knowledge, documents and data provided by university and research libraries, documentation centers, databases, using the "same language" both while bibliographic processing and search/retrieval. Thesaurus, being a controlled and dynamic vocabulary of such a language, should reflect all the complexity of tourism which has been developing as a common denominator for a set of various sciences, disciplines and activities, starting with their methodology and terminology, but at the same time progressing developing its own scientific paradigm. An interdisciplinary and multilingual thesaurus of tourism still does not exist and the Institute for Tourism starts with a project for its development.

Described are basic characteristics of a thesaurus, methods of work (both analytical and syntetic or systematic), external and internal features needed for establishment of its structure. In more detail is described the work done so far, which comprises term collection - key words (both in Croatian and English) which should represent the basic corpus of candidates for descriptors, and which must be "literary warrant", i.e. taken from a source with verified scientific authority.

Key words: thesaurus, tourism, key words, multidisciplinary, classification sheme of tourism, Institute for Tourism.

Zusammenfassung

TOURISMUSTHESAURUS

Neue Erkenntnisse die zur Tourismusentwicklung benötigt werden entstehen auf Grund des Einblicks in derzeitig vorhandenes Wissen, Dokumente und Daten. Dieselben werden von Universitätsbibliotheken, wissenschaftlichen Institutionen, Dokumentationszentren und Datenbanken gesichert. Dabei ist es ratsam "die gleiche Sprache" zu verwenden, sowohl bei der bibliothekarischen Bearbeitung als auch im Suchvorgang. Thesaurus - als kontrolliertes und dynamisches Wörterbuch einer "solchen Sprache" muss die Vielschichtigkeit des Tourismus widerspiegeln, da es sich zum gemeinsamen Nenner einer Gruppe verschiedener Wissenschaften, Ordnungen und Tätigkeiten entwickelt, ausgehend von den Methoden und der Terminologie dieser Gruppen, aber sich zugleich in der Entwicklungsphase einer eigenen wissenschaftlichen Paradigma befindet. Einen interdisziplinären und mehrsprachigen Tourismusthesaurus gibt es noch nicht, doch das Institut für Tourismus veranlasst den Beginn seiner Aufbauung.

Beschrieben wurden die Grundeigenschaften des Thesaurus und die Arbeitsmethoden (analytische und synthetische oder systematische), auswärtige und wesentliche Merkmale des Tourismusthesaurus auf Grund welcher seine Struktur definiert wird. In Einzelheiten wurde auch die bisherige Arbeit, die das Sammeln von Begriffen umfasst (Schlüsselwörter in kroatischer und englischer Sprache, die den Grundkandidatenkorpus für Deskriptoren bilden sollte, die wiederum die "Literargewährleistung" ("literary warrant") haben müssen, bzw. sie sollten aus einer Quelle mit bewährter wissenschaftlicher Fachgröße übernommen werden) beschrieben.

Schlüsselwörter: Thesaurus, Tourismus, Schlüsselwörter, Multidisziplinarität, Tourismusklassifikationsschema, Institut für Tourismus.